

מבואר בגמרא שבכל אחד מן הדינים הללו יש טעם נפרד לעצמו; בנותן צמר לצבע ושינה – קנאו הצבע בשינוי מעשה. במגבת פורים – לפי שניתנה על דעת פורים ולא על דעת דבר אחר. ובנותן דינר לעני ליקח בו חלוק – שכל המעביר מדעת בעל הבית נקרא גולן. [ומדין זה הוציא רבי יוחנן שלר"מ השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה – נעשה עליו גולן להתחייב בכל אונסיה כאמור].

כאמור, הלכה כחכמים שהמשנה מדעת בעלים אין נעשה גולן. וכתב הרי"ף שהוא הדין לענין מגבת פורים הלכה כרבן גמליאל שמיקל, כי רבי מאיר הולך לטעמו והרי אין הלכה כדבריו. ופירש הריטב"א (וכן הביא בשם הרמב"ן) שהוא הדין בשאר הדינים האמורים אין הלכה כרבי מאיר, כי אמנם אמרו בגמרא שאין ההלכות תלויות זו בזו בהכרח, אבל לפי האמת שמצינו לרבי מאיר שהמשנה מדעת בעלים גולן הוא, שוב מתפרשות כל ההלכות מטעם זה, כפשטותן.

ולפי זה רשאי העני לשנות מטלית לחלוק, אף לכתחילה (מאירי ועוד. ויל"ע בלשון רבנו יהונתן). ואולם בהגהות מיימוניות (מגילה ב, טז) פסק במעות פורים כרבי מאיר שאין העני רשאי לקנות מהן רצועה לסנדל אא"כ התנה במעמד אנשי העיר [וגרס 'זו דברי ר"מ שאמר משום רבי עקיבא' – והלכה כרע"ק מחברו]. ואילו הרמ"א (תרצד, ב) פסק שהעני רשאי לעשות בו מה שירצה.

דפים עח – עט

קצ. השוכר דבר מחבירו וניזוק הדבר באופן שאינו ראוי למלאכה ככתחילה – מה דין השכירות לענין העמדת דבר אחר תחתיו ולענין תשלום הדמים?

שכר בהמה ומתה או נשברה באונס – חייב המשכיר להעמיד לו בהמה אחרת. ודוקא בכגון ששכר 'חמור' סתם, אבל 'חמור זה', אזי אם יש בדמי הנבלה ליקח חמור כלשהו – יקח וישלים שכירותו (כי שיעבד לו גוף זה). ואם אין בדמיה ליקח ויש בדמיה לשכור חמור אחר – רב אמר: אל ישכור (שאינן מכלים את הקרן של המשכיר) ושמואל אמר: ישכור. אין בנבלה כדי לשכור – פטור מלהעמיד לו חמור אחר.

א. הלכה כשמואל בדינים. ולא אמר שמואל שמכלים הקרן אלא כשאין אפשרות אחרת, כגון שאין בדמיו כדי ליקח (רי"ף ועוד).

והרמב"ם (ה, ב) חילק בין שכירות לרכיבה שלוקחים או שוכרים בדמי הנבלה, ושכירות למשא שאינו עושה כן. ושאר פוסקים תמהו על חילוק זה (וע' סמ"ע שי סק"ט; או"ש שכירות ה, ב). ועוד משמע מדבריו, שאין מכלים הקרן אלא כשיש הפסד מרובה לשוכר, כגון שמת באמצע הדרך, משא"כ קודם שהחזיק בדרך (ע' או"ש).

ב. הרמב"ן פירש מה שאמרו בחמור סתם חייב להעמיד לו אחר, היינו רק אם רוצה שכרו, אבל אם אומר המשכיר איני חפץ בהשכרת אחר ולא יתן שכרי – פטור [והשוכר אינו משלם כלום], כי במה נשתעבד להשכיר חמור אחר.

ואם עשו קנין בשעת השכירות – נתחייב ליתן לו חמור אחר. ואולם נתינת הדמים אינה מהוה קנין בשכירות מטלטלין (רשב"א בשם הראב"ד. וכן כתב המאירי).

ויש אומרים שבמשיכת החמור הראשון נשתעבד כאילו קנו מידו (רשב"א, ריטב"א).

ג. בחמור זה חייב ליתן לו חמור אחר אם יש בדמיו ליקח, ואפילו אמר המשכיר איני חפץ בשכר – שכבר קנה השוכר זכות זו משעת משיכה.

וחיוב הטיפול בנבלה ליקח או לשכור – על השוכר ולא על המשכיר (רמב"ן).

ד. רש"י מפרש שאם החמור בבית בעלים [או שהבעלים נשכר עם החמור. ראשונים], חייב המשכיר להוסיף מעות על הנבלה וליקח חמור אחר, אף ב'חמור זה' (וע' רעק"א בבאור טעמו). והרמב"ן וש"ר חולקים.

ה. כל זה בכגון נבלה העומדת לימכר, אבל כגון בית שנפל שאינו עומד לימכר אלא לחזור ולבנותו, אין חייב ליקח בדמיו או לבנותו ולהשכירו כי מעיקרא לא השכיר אלא בעודו ראוי לשימוש. וחייב השוכר לשלם עד הזמן שנפל ולא יותר (וי"ח. ע' להלן קג). ואפילו אם נתן כל שכרו – יחזיר (עתוס', הג"א. ובמאירי מחלק בין הפסד מרובה להפסד מועט. וע"ע בשיטמ"ק בשם ריב"ן). ויש שכתבו שאף בחמור, דוקא כששכר להליכה מסוימת שזוהו כקבלנות, אבל שכר לזמן מסוים, אין מוכרו ליקח ולשכור (ראב"ד בשיטמ"ק).
ע"ע להלן קג בבית שכור שנפל.

לענין תשלומי השוכר; אם מת החמור בחצי הדרך באופן שאין המשכיר חייב להעמיד לו חמור אחר – ישלם דמי חצי הדרך שהלך. ואעפ"י שאינו מוצא באותו מקום לשכור חמור אחר (כלומר באותו המחיר, אבל מוצא במחיר גבוה מעט. או שיש אפשרות למכור סחורתו באותו מקום. עתוס'. וע"ע תורא"ש רשב"א תו"ח) – שהרי אילו היה שוכר עד הנה היה משלם, הרי שנהנה. ואין לו על המשכיר אלא תרעומת (שהשכיר לו חמור כחוש. רש"י). ואם מוצא כאן לשכור חמור (באותם דמים. תוס') – אף תרעומת אין לו. א. אף על פי שהשוכר מפסיד בכך שצריך להוסיף מעט אם בא לשכור חמור אחר – אינו מנכה תוספת זו מהתשלום מאחר והמשכיר אנוס במיתת החמור (עפ"י תד"ה אילו).
ואם אין מוצא לשכור כלל, שלא נהנה מהליכה זו – פטור מכלום, ואפילו אם כבר נתן השכר – יחזיר (עפ"י תוס' ועוד ראשונים. ואין הדבר מוסכם – ראה להלן עט.).
ב. אפשר שבחמור בריא, לפי כמה דעות ראשונים משלם השוכר דמי כל השכירות, לא רק עד המקום שהלך (ע' חו"א ב"ק כג, י).

אם לא מתה הבהמה אלא הבריקה [= לקתה בעיניה או ברגליה. ועריטב"א] ועדיין ראויה לאותו שימוש שבשבילו שכרה (אלא שמלאכתו אטית וקשה מבתחילה) – אומר לו המשכיר הרי שלך לפניך (שאף מזלך גרם כמו מזלי, וטרח ליישרה בדרכים. עפ"י רש"י). ואולם אם שכר לרכיבה או להוביל כלי זכוכית (רב פפא), הואיל ואינה ראויה לאותו שימוש ששכר (שמא תיפול בפחתים וכד') דינה כדין המתה. נעשית אנגריא (= שנטלוה לעבודת המלך) – אינו חייב להעמיד לו אחרת אלא אומר לו המתן עד שתשוב, שאף מזלך גרם. רב אמר: דוקא באנגריא החוזרת אבל אנגריא שאינה חוזרת חייב להעמיד לו אחרת. ושמואל אמר [כדברי רבי שמעון בן אלעזר. ולפי לשון אחת סבר שמואל שחכמים אינם חולקים בדבר] אפילו בשאינה חוזרת, אם בדרך הליכה ניטלה – אומר לו הרי שלך לפניך. ואם לאו – חייב להעמיד לו אחרת.

א. רש"י פירש 'בדרך הליכתה' – שהאנגריא מהלכת לדרך שהיה זה רוצה להלך. ישכור זה חמור אחר לילך אחריו עד שיודמן להם חמור אחר ויחזירו לו חמורו.
והתוס' תמהו על כך, והסכימו עם פר"ח שאם האנגריא אינה בולשת בבתים – יכול המשכיר לומר מזלך גרם, שאילו לא יצאת עמה לא היו נוטלים אותה, אבל אם מחפשת בבתים חייב להעמיד לו חמור אחר לאלתר, ואפילו מחזירה המלכות את החמור לאחור זמן – שאין לשוכר להתעכב ממלאכתו. והרמב"ן כתב שבירושלמי נחלקו הדעות כשני הפירושים.

ובדעת הרמב"ם (ה,א), יש אומרים שכל שנטלוה בדרך הליכה, אעפ"י שאינה חוזרת כלל, אומר לו המשכיר הרי שלך לפניך וחייב השוכר ליתן שכרו משלם (עפ"י כסף משנה; סמ"ע שי סק"ב). ויש חולקים וסוברים שכל שהנזק הווה גם למשכיר, כגון שהבהמה נגזלה לעולם – חייב המשכיר להעמיד בהמה אחרת, ורק כשהנזק אירע במלאכת השוכר בלבד, כגון שתקפוהו מהשוכר דרך הילוכו ולא גזלו – מזל השוכר גרם והמשכיר פטור (נתיבות המשפט סק"ב). והלכה כשמואל (רי"ף).

ב. יש אומרים שאם שכר לפי ימים, אינו משלם על אותם הימים שנלקחה מאתו ונתעכבה. ורק כששכר לפי קבלנות משלם על הכל הגם שמלאכתו מתאחרת (ראשונים בשם רמב"ן).

ג. יש אומרים שאם חלתה או נשתתתה ובא השוכר להחזירה – רשאי, ופטור מלשלם משעת החולי. אין הנידון בגמרא אלא לענין שאין לשוכר תביעה על המשכיר להעמיד לו בהמה אחרת כיון שראויה היא למשא (עפ"י ראב"ד ורשב"א; מאירי. ואולם על אותו הזמן שנשתמש בה – משלם. ע' שיטמ"ק). ואין כן דעת הרמב"ם.

ד. יש שכתבו שבמשכיר 'חמור' סתם אף בשלקה וראוי להליכה צריך להעמיד לו בריא (עפ"י פיה"מ לרמב"ם ורע"ב), אבל כל שאר הראשונים סתמו שגם בחמור סתם אומר לו המשכיר הרי שלך לפניך (ע' רעק"א).

ה. מדובר כשהשכירה בשלמותה ואח"כ ארע האונס, אבל אם הבריקה מתחילה – אין לו ליתן בהמה כזו, דמסתמא אין דעת השוכר על כיוצא בזה, ושכירות בטעות היא (ריטב"א ומאירי).

דף עט

קצא. השוכר ספינה מחבירו להוליך בה יין למקום מסויים, וטבעה הספינה עם היין באמצע הדרך – מה הדין במקרים הבאים:

א. שכר 'ספינה זו' להוליך בה 'יין' (סתם), או שכרה להוליך 'יין זה'.

ב. שכר 'ספינה' (סתם), להוליך בה 'יין'; להוליך 'יין זה'.

א. השוכר ספינה מסויימת ('ספינה זו') להוליך בה יין, וטבעה באמצע הדרך – פטור מלשלם דמי השכירות. ואפילו הקדים ושילם – יחזיר לו הספן-המשכיר את שכרו, שהרי המשכיר אינו ממלא תנאו, להוליך יין בספינתו עד אותו מקום, ויכול השוכר לומר איני חפץ אלא באותה ספינה שסיימתי.

א. אפילו על חצי הדרך שהלך אין השוכר משלם שהרי לא נהנה כלום, שלא כדין חמור שמת בחצי הדרך הנ"ל (תוס' ושר"ד). ויש אומרים בדעת רש"י שעל חצי הדרך משלם בכל אופן (עריטב"א ותור"פ).

ב. יש אומרים שאם השכיר הספינה לבדה בלא שהשכיר עצמו להוליכה – חייב השוכר את כל השכר, שהשכירות כמקח נחשבת וכשטבעה טבעה לשוכר (עפ"י חזו"א ב"ק כג, י – לפי הדעה המובאת בריטב"א קג וכו"ה דעת הריב"א).

פירשו בשכירות 'להוליך יין זה' והלא עתה אבד היין, הרי כיון שאין לאחד מהם אפשרות להשלים תנאו, אין אפשרות תביעה לאחד מהם, הלכך לעולם יד הנתבע על העליונה, שאומר לתובע: כל עוד אינך מקיים תנאך אין לך לתובעני. על כן אם נתן שכרו – לא יטלנו בחזרה, ואם לא נתן – לא יתן.

א. יש מפרשים שהנידון הוא רק על שכר הדרך שהלך אבל על מה שלא הלך, אפילו נתן למשכיר – יטלנו בחזרה. מלבד אם שכר הספינה כעין קבלנות, שנתחייב לו להוליך יינו עד מקום פלוני, ומשך או עשה קנין (עריטב"א).
ב. השוכר להוליך 'יין זה' יכול ליתן יין אחר, שאין הקפדה בין יין ליין. ורק במקרה של טביעה שיש לו רווח באותה הקפדה, מצא מקום לתבוע תנאו (רמב"ן ועוד).

ב. שכר 'ספינה' סתם להוליך בה יין, הואיל וביד שניהם להשלים תנאם [שיכול זה ליתן לו עתה ספינה אחרת ויכול זה להביא יין אחר] – חולקים בשכר.
א. אם אחד מהם מביא את שלו וחברו אינו מביא – זה שאינו מביא מפסיד הכל. ורק כששניהם אינם מביאים חולקים (רמב"ן ראב"ד וש"ר).
ב. יש מפרשים 'חולקים' השכר כולו (עריטב"א רי"ף רמב"ם וריטב"א) [והכריע הש"ך (שיא) שחולקים בשוה ולא לפי שיעור ההליכה. והסמ"ע כתב שאינו מוכרע]. ויש מפרשים שחולקים רק החלק שהלך (תור"פ. וכן נסתפק ריב"ם). וי"א רק החלק שלא הלך (כן נראה בתור"פ בדעת רש"י).

ואם אמר להוליך 'יין זה' – חייב לשלם למשכיר שכרו, שהרי אומר לו המשכיר: הבא יינך זה ואביא לך ספינה להוליכו.

ומשלם לו כפועל בטל (תוס' ועוד. עריטב"א ה,ג). יש אומרים שמשלם כל שכרו (עפ"י הרמ"ה, מובא בטור; רבנו יחזקאל. ומסתבר לכאורה שיש לנכות הוצאות הדרך שחוסך). ויש אומרים שאינו חייב אלא שכירות חצי הדרך שהלך, אבל על מה שלא הלך פטור כיון שאנוס הוא (רא"ש, ריב"ם, תוס' שאנץ), אלא אם כן כבר נתן שכרו, אין מוציאים מהמשכיר, כי אומר כיון שאינך יכול לקיים תנאך – מזלך גרם, והמוציא מחברו עליו הראיה (ריב"ם).

קצב. א. השוכר את הספינה להוליך שחורתו למקום פלוני, ופרקה בחצי הדרך או הטעינה – כמה משלם השוכר למשכיר?

ב. השוכר את החמור לרכיבה – מהן זכויות השוכר והחמר בהנחת חפציהם על החמור?
ג. השוכר את החמור לרכיבת איש – האם תרכב עליו אשה, וכן להפך? האם יש חילוק בין גדולים לקטנים, מעוברת ומניקה?

א. השוכר ספינה ופרק ממנה משאה בחצי הדרך, אם מוצא המשכיר להשכירה כאן – נותן לו השוכר שכר חצי הדרך. ואם יש נזק למשכיר על ידי הפריקה והטעינה עצמן, מפני רפיסות הספינה – אין הלה רשאי להפסידו (הלכך רשאי לפרוק רק אם משלם לו שכר הרפיסות, ויש לחברו תרעומת עליו מפני שינוי הדעת וחבלים יתרים. עריטב"א). אם אין מוצא להשכירה – משלם השוכר כפי שקבעו (ומנכה לו מה שהרויח בכך שספינתו הלכה ריקנית חצי הדרך. תוס', מאירי).

א. ברמב"ם (ה,ד) לא הזכיר תביעת רפיסות הספינה. והראב"ד השיגו. (ומסתבר שהרמב"ם אינו חולק על כך לדינא אלא שבפשטא דמלתא נכלל זה בדמי השכירות של השני. ובמאירי הביא בשם הרי"ף והרמב"ם שאין כאן תביעת ממון. וצ"ע).

ב. אף כשיכול להשכיר לאחר ואין נזק לספינה בפריקה וטעינה, יש למשכיר תרעומת על השוכר משום החלפת השוכר, שמא השוכר השני קשה מן הראשון וכד' (עפ"י תוס' לפר"ח, רי"ף).

הוסיף משאות באמצע הדרך (והתנה מתחילה ליתן בתוכה כאשר יחפוץ, והשכר לפי חשבון המשאות. רש"י) – אין לו עליו אלא תרעומת, משום שינוי הדעת (הייתי סבור ללכת מהר ולחזור מהר) או גם משום חבלים יתרים (שצריך לקנות ביוקר באותו מקום, שכשהספינה כבדה יותר צריך להפליגה לאמצע הנהר וזקוק לחבלים ארוכים). כן פרש"י.

התוס' חולקים על פירוש זה, הלא טוב לו שמרויה על כל תוספת משא. ונקטו כפר"ח שמוכר סחורתו שבספינה לאחר, ויש למשכיר תרעומת על שינוי השוכר ועל החלפת כלי האנשים. וכן פירש הרי"ף.

ב. השוכר את החמור לרכוב עליו –

שוכר מניח עליו כסותו (שצריך ללבוש במקום יעדו (ריטב"א). ור"ח גורס: כסתו, שמניח למראשותיו), לגינתו (= כלי שתיה) ומזונות של אותה הדרך. מכאן ואילך חמר מעכב עליו. ואף לשאת מזונותיו לצורך הדרך חזרה יכול לעכב, הגם שיצטרך זה לקנות ביוקר (ה"ר יהונתן).

חמר מניח עליו שעורים ותבן (למאכל החמור) ומזונותיו של אותו היום – מכאן ואילך שוכר מעכב עליו. פירש רב פפא, בשמצוי לטרוח ולקנות מזונות במלון הלילה; חמר דרכו לטרוח ולקנות, הלכך שוכר מעכב עליו במזונות של יום מחר (גם אם יצטרך לקנות ביוקר. ה"ר יהונתן). שוכר אין דרכו בכך הלכך רשאי להניח מזונות כל אותה הדרך.

ואם דרכו של השוכר לטרוח – דינו כחמר (ריטב"א). וכל אלו הדברים בשוכר סתם ובמקום שאין מנהג ידוע, אבל במקום שיש מנהג – הכל לפי המנהג (רמב"ם ה,ח).

ג. השוכר את החמור לרכוב עליו איש – לא תרכב אשה. אשה – רוכב עליה איש. ואשה בין גדולה בין קטנה (וכן באיש, פשוט שבין גדול בין קטן, ולא הוצרך לומר אלא בנשים שאין מצוי הדבר כל כך כבאנשים. תוס'). ואפילו מעוברת ואפילו מניקה (עם תינוקה), וכן מעוברת שהיא מניקה (רב פפא). אעפ"י שאם שכר לאיש לא תרכב אשה – אם רכבה ומת החמור – פטור (רמב"ן פ. ריטב"א ועוד). ויש מצדדים לחייב (ע' מ"מ שכירות ד,ה בדעת הרמב"ם; רמ"א שח,א).

דף פ

קצג. שני פועלים שהיו חורשים, אחד מכון הפרה לתלמיה ואחד נועץ היתד במחרשה, ונשבר – מי חייב?

שנים שהיו חורשים ונשבר הקנקן (יתד המחרשה. ויש אומרים העץ שתקוע בו היתד), רב פפא אמר: האוחז במרדע לכוון הפרה – משלם (שלא כיוונה כהוגן, ועל ידי עוות השורה נשבר. רש"י). רב שישא בריה דרב אידי אמר: אוחז הכלי משלם (שהעמיק יותר מדי).

והלכה שאוחז הכלי משלם. ואם הקרקע מוחזקת בטרשים ואבנים (הרמב"ם פירש שעשויה מעלות מעלות) – שניהם משלמים (שהיה להם להזהר מאד, ובעיוות מועט של אחד מהם נשבר. והוי דבר המוטל בספק (רש"י). והתוס' פירשו שאין זה ספק [שא"כ היו שניהם פטורים, לחכמים החולקים על סומכוס] אלא שניהם פשעו שהיה לכל אחד ליתן לב על חברו כמו על עצמו ולהזהירו, ומאחר ולא הזהיר פשעו).

יש אומרים שבסתם אין זו פשיעה, כי מחמת מלאכה נשבר, אלא מדובר באופנים מסוימים כגון שנשמטה הפרה מחמתם וברחה (עראב"ד ומאירי).